

Vijf onderwijsboeken voor in de hangmat

Zomerlezen met vakliteratuur

Leerkrachten komen weinig toe aan het lezen van vakliteratuur. Dit is geen verwijt, maar een constatering. De werkdruk in het onderwijs is hoog en er is altijd wel iets te doen. Het lezen van een boek over onderwijs schiet er dan regelmatig bij in. Leerkrachten halen deze schade vaak in tijdens de zomervakantie. Ontdek vijf boeken die je deze zomer zou kunnen lezen. Het zijn boeken die verschillende aspecten van ons beroep belichten, toegankelijk zijn geschreven en je kunnen helpen om je verder te professionaliseren.

Martin Bootsma

is teamleider en leerkracht op de Alan Turingsschool in Amsterdam en redactievoorzitter van JSW

De boeken die (in deze volgorde) besproken worden, zijn: *Zelfsturing in de klas* (geschreven door Diana Smidts en uitgegeven door uitgeverij Nieuwezijds), *Elke les telt* (geschreven door Shaun Allison en Andy Tharby en uitgegeven door uitgeverij Pica), *ADHD: Macht en misverstanden* (geschreven door Laura Batstra en uitgegeven door uitgeverij Lucht), *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces* (geschreven door Noëlle Pameijer en uitgegeven door uitgeverij Acco) en *Handboek professionele schoolcultuur* (geschreven door Henk Galenkamp en Jeannette Schut en uitgegeven door uitgeverij Pica).

Zelfsturing in de klas

Smidts beschrijft in haar boek *Zelfsturing in de klas* (2018) hoeveel stappen een leerling zelfstandig moet zetten op weg naar de presentatie of spreekbeurt:

- Onthouden wat het onderwerp is;
- Een planning maken op weg naar de presentatie;
- Het plan omzetten in handelen;
- Het handelen monitoren en waar nodig bijsturen;
- De spreekbeurt houden.

Voor veel leerlingen is dit proces moeilijk zelfstandig uit te voeren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel ouders zich intensief bemoeien met de spreekbeurt van hun kind.

Het boek van Smidts is mijn eerste leestip voor deze zomer. Dit boek geeft je inzicht in wat zelfsturing is, welke problemen leerlingen met een lage zelfsturing tegenkomen en wat jij als leerkracht kunt doen om die leerlingen in je klas te helpen. Zelfsturing is, aldus Smidts, 'het vermogen om effectief je gedrag te sturen, zodat je het beste uit jezelf en je interactie met anderen kunt halen'. Bij

de meeste leerlingen verloopt de ontwikkeling hiervan goed. Deze leerlingen geven de ouderbrief die jij meegeeft aan je leerlingen keurig thuis af en laten na de gymles geen shirt of broekje hangen aan het knaapje in de kleedkamer. Op leerlingen die dit wel vergeten, die chaotisch en ongeorganiseerd overkomen, kun je als leerkracht soms – niets menselijks is ons vreemd – hoofdschuddend reageren. En als je er dan een kritische opmerking over maakt, dan geef je geen hulp, maar hoon. Om hulp te kunnen geven aan leerlingen met een lage zelfsturing, moet je wel weten wat qua zelfsturing op een bepaalde leeftijd regulier, dan wel afwijkend is. Smidts somt de kenmerken hiervan op en verwijst naar screeningslijsten. Verder geeft ze tips en aanwijzingen hoe je deze leerlingen kunt helpen. Dat kan zowel op individueel niveau zijn als op groepsniveau. Werken met een goede dagplanning en een heldere inrichting van het klaslokaal helpt deze leerlingen al enorm. Het boek leest gemakkelijk en wetenschappelijke inzichten worden eenvoudig uitgelegd. Een boek dat je praktijk zal verbeteren.

Elke les telt

Ik stond te juichen toen bekend werd dat er van het succesvolle Engelstalige onderwijsboek *Make Every Lesson Count* een Nederlandse vertaling zou verschijnen. *Elke les telt* (2017) verdient ook in Nederland een groot lezerspubliek. De auteurs, Allison en Tharby, hebben een

© Nieuwezijds

© Pica

© Dreamstime

toegankelijk onderwijsboek geschreven op basis van twee uitgangspunten. Het eerste is dat lesgeven een ambacht is en dat leerkrachten hun vakmanschap zouden moeten blijven ontwikkelen. Om dit te doen, en dat is uitgangspunt nummer twee, moeten leerkrachten voor de verbetering van hun lespraktijk open staan. Leerkrachten hebben, en hierin volgen de auteurs de theorie van Carol Dweck, een mindset nodig die op groei is gericht.

Allison en Tharby bieden jou als lezer in hun boek zes bouwstenen voor een goede les. Het gaat om de volgende bouwstenen: uitdaging, uitleg, voordoen, oefening, feedback en vragen stellen. Nu zul je als onderwijsprofessional over deze bouwstenen de nodige kennis hebben, maar wat ik zo goed vind aan het boek, is dat die kennis opgefrist en verdiept wordt. Allison en Tharby geven doorkijkjes van hoe zo'n bouwsteen er in de praktijk uitziet en ze leggen rustig en zorgvuldig uit hoe je zo'n bouwsteen gebruikt en waarom. Vanuit dit perspectief bezien, kun je het boek later nog als naslagwerk gebruiken. Bijvoorbeeld als je een lessenserie voorbereidt en nadent over de vraag hoe je de nieuwe stof het best kunt uitleggen en de inoefening vorm kunt geven. In Groot-Brittannië is het boek zo populair dat de auteurs hebben besloten om er een serie van te maken. Zo publiceren ze onder meer op korte termijn een boek dat speciaal op de basisschool is gericht. Ik hoop dat dit boek ook een Nederlandse vertaling krijgt.

ADHD: Macht en misverstanden

Van de boeken die ik hier bespreek, is het boek van Batstra over ADHD waarschijnlijk het meest controversiële boek. In haar boek *ADHD: Macht en misverstanden* (2017) laat Batstra zien dat de kennis die wij over ADHD denken te hebben grotendeels op misverstanden berust. Wat te denken van de wijdverbreide opvatting dat ADHD grotendeels erfelijk is. Batstra laat in haar boek geen spaan heel van de wetenschappelijke onderzoeken die tot deze conclusie leiden. Het is een van de zes misverstanden waaraan de auteur in haar boek aandacht besteedt.

Het bespreken van deze misverstanden over ADHD vormt het eerste gedeelte van het boek. Batstra confronteert je met je eigen opvattingen over ADHD en al lezende kom je erachter dat je eigenlijk maar weinig van het onderwerp af weet. Om het zo kort mogelijk samen te vatten: ADHD is geen ziekte, maar een vorm van gedrag. En toch wordt ADHD gezien en behandeld alsof het een ziekte is. Veel leerlingen waarop het etiket ADHD is geplakt, worden behandeld met Ritalin. Over het gebruik van medicijnen zoals Ritalin is Batstra scherp. Als je pijn hebt en pijnstillers slikt, betekent dit dan dat je een tekort aan pijnstillende stoffen in je bloed hebt? Nee, natuurlijk. Batstra trekt deze vergelijking door naar ADHD. In Ritalin zit geen stof die, als je ADHD hebt, in onvoldoende mate in je bloed zit. Feitelijk is Ritalin een middel dat tot gedragsverandering leidt.

Neem in de zomervakantie de tijd om een onderwijsboek te lezen en zo je vakkennis te verbreden

© Lucht

Doordat in het onderwijs altijd wel iets te doen is, schiet het lezen van vakliteratuur er vaak bij in. Haal die schade in tijdens de zomervakantie

Enkele jaren geleden verscheen van Trudy Dehue het boek *Betere Mensen*, waarin ze uitgebreid beschreef dat we als samenleving intoleranter zijn geworden inzake normafwijkend gedrag en dat we de norm voor wat betreft normaal gedrag scherper zijn gaan formuleren. In de *DSM*, het handboek voor psychiatrische diagnostiek, zijn steeds meer definities van gedragsstoelingen opgenomen. Zo is de huidige *DSM*, nummer V, veel uitgebreider dan de eerste *DSM*, die in 1952 werd gepubliceerd. Ook zijn definities, zoals die van ADHD, uitgebreid of opgerekt. Met deze constatering zijn we aanbeland bij het tweede gedeelte van Batstra's boek, dat over de macht van enkele, veelal Amerikaanse, psychiaters en de farmaceutische industrie gaat. Om het scherp te stellen: aan de diagnose ADHD valt enorm goed te verdienen en daarom lijkt het alsof het oprekken van een definitie als ADHD vooral erop is gericht om meer medicatie te kunnen verkopen. Het is voor een lezer met een beperkte kennis van de wereld van medisch onderzoek en het stellen van diagnoses lastig om te bepalen in hoeverre het boek van Batstra accuraat is. Je kunt je voorstellen dat ouders die kinderen hebben die door het gebruik van Ritalin tot rust komen, zich zeer ongemakkelijk zullen voelen bij de inhoud van Batstra's boek. Maar voor een onderwijsprofessional is dit een zeer interessant boek. Je krijgt vanuit een ander, zeer kritisch perspectief informatie over ADHD en dat is voor je kennis over de aard en mogelijke oorzaken van gedrag waarmee je in je lespraktijk wordt geconfronteerd alleen maar goed. Hierbij helpt dat Batstra haar boek helder heeft ingedeeld en haar kennis over dit onderwerp inzichtelijk weet op te schrijven. *ADHD: Macht en misverstanden* is een zeer interessant boek.

Handelingsgericht werken

Terug naar de onderwijspraktijk. Enkele jaren geleden publiceerde Pameijer haar eerste boek over handelingsgericht werken (het boek verscheen in 2009). Als schrijver heb je niet in de hand hoe andere mensen jouw ideeën zullen vertalen naar de praktijk. Zo wordt er weleens gedacht dat de uitwerking van handelingsgericht werken in de onderwijspraktijk, door middel van uitgebreide groepsplannen, uit de koker van Pameijer zou komen. Dat is onjuist. Anderen, zoals onderwijsadviesbureaus, hebben de theorie van Pameijer gebruikt om met een model te komen waarbij je de leerlingen in je groep op basis van toetsresultaten in drie groepen

indeelt en voor die leerlingen bepaalt wat hun onderwijsbehoeften zijn. Voor veel leerkrachten werd het maken van een groepsplan een doel op zich; een document waar veel tijd in werd gestoken om te maken, maar dat in de praktijk niet of nauwelijks werd gebruikt. Laat deze praktische vertaling van Pameijers boek nu precies haaks staan op hoe zij zelf naar handelingsgericht werken kijkt. Maar weinig leerkrachten hebben het eerste boek van Pameijer gelezen en als ze dat wel hadden gedaan, dan hadden ze een ander perspectief op handelingsgericht werken gekregen.

Leerkrachten hebben nu de kans om dat gemis in te halen, want er is van Pameijers hand een tweede, wederom kloek boek over handelingsgericht werken verschenen: *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces* (2017). Dit boek is voor elke leerkracht interessant, omdat het direct gerelateerd is aan het handelen binnen de klas en de school. Handelingsgericht werken gaat er in de kern om dat jij als leerkracht kijkt naar wat jouw leerlingen nodig hebben om zich optimaal te ontwikkelen. Het is een boek zonder formuleren, omdat deze anders een doel op zichzelf worden, waar wel een handboek dat je uitstekend kunt gebruiken binnen passend onderwijs. Wij hebben voor elke leerkracht op onze school een exemplaar aangeschaft en een studiedag aan de inhoud van dit boek besteed.

© Acco

Vincent van den Hoogen

© Pica

Handboek professionele schoolcultuur

'Als we het maar gezellig hebben, dat is het allerbelangrijkste.'

Misschien heb je deze opmerking weleens gehoord op de school waar je werkzaam bent. Het is een droeve constatering, maar op veel scholen is er

geen of een onvoldoende professionele cultuur aanwezig. Je mag een voorkeur hebben voor een familiecultuur, maar die zal niet leiden tot adequaat handelen van leerkrachten binnen een schoolorganisatie. In zo'n familiecultuur komt het voor dat leerkrachten en schoolleiding veel bij elkaar over de vloer komen op feestjes of dat ze met elkaar op vakantie gaan. In zo'n cultuur sluiten leerkrachten bondjes met elkaar en is het voor nieuwe leerkrachten erg lastig om hun draai en plek te vinden in het team.

In hun boek *Handboek professionele schoolcultuur* (2018), waaraan bovenstaand voorbeeld is ontleend, laten de auteurs Galenkamp en Schut zien wat een professionele schoolcultuur is en

waarom deze essentieel is voor een school. Je zou het boek kunnen lezen als een uitgebreid pleidooi voor een meer zakelijke aanpak van de wijze waarop veel basisscholen zijn georganiseerd. Een makkelijk te herkennen voorbeeld is het niet bespreken van meningsverschillen die leerkrachten met elkaar kunnen hebben. Door zaken niet te bespreken of door ze op te kroppen, worden ze groter en wordt er ook vaak een invulling gegeven aan de motieven of ideeën van de ander. Zaken niet op z'n beloop laten, maar direct uitspreken, is een essentieel onderdeel van een goede, professionele cultuur. Ik kan me voorstellen dat dit boek in eerste instantie zal worden gelezen door schoolleiders en wellicht bestuurders, maar het is zeker ook een boek voor leerkrachten. In het boek krijg je namelijk een helder beeld van wat een professionele organisatie behelst en wat jouw rol daarbinnen kan zijn. Een bestaande schoolcultuur veranderen, is geen sinecure, maar met de kennis uit dit boek zou je, als dit nodig mocht zijn, zelf een eerste stap kunnen zetten. Dat je die stap uiteindelijk met het hele team moet zetten, is evident, maar het helpt enorm als je als leerkracht of als team weet hoe een professionele schoolorganisatie wordt geleid en hoe leerkrachten zich binnen die organisatie naar elkaar, de ouders en leiding opstellen. Daarom is dit boek mijn laatste leestip. Het is een boek met veel informatie en kennis, die zijn gekoppeld aan herkenbare casussen. En omdat jij de nodige kennis hebt over de vraag of jouw school een professionele cultuur heeft, is dit boek een aanrader. Je kunt vanuit je eigen referentiekader het boek lezen met de volgende vraag in je hoofd: wat gaat goed en wat kan of moet beter?

Veel inspiratie gewenst

Ik wens je namens de gehele redactie van JSW een goede vakantie toe. Ik hoop dat je de tijd hebt één of meerdere boeken van deze lijst te lezen. En dat je door het lezen van deze goede onderwijsboeken geïnspireerd aan het schooljaar 2018/2019 zult beginnen. Tot in september. ●

LITERA TUUR!

- Allison, S. & Tharby, A. (2017). *Elke les telt. 6 principes voor effectief lesgeven*. Huizen: Pica.
- Batstra, L. (2017). *ADHD: Macht en misverstanden*. Hilversum: Uitgeverij Lucht.
- Galenkamp, H. & Schut, J. (2018). *Handboek professionele schoolcultuur. Focus op koers en gedrag*. Huizen: Pica.
- Pameijer, N. (2017). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. Den Haag/Leuven: Acco.
- Smidts, D. (2018). *Zelfsturing in de klas. Over aandacht, executieve functies en rust*. Amsterdam: Nieuwezijds.